

VELI-PEKKA LEHTOLA

Kenen maa, kenen ääni?

**SAAMELAISTEN JA SUOMALAISTEN
SUHTEET ESIHISTORIASTA
NYKYPÄIVÄÄN**

Gauzeamus

Tämä teos on osa Saamelaisten totuus- ja sovintokomission työtä.

VERTAISARVIOITU
KOLLEGIALT GRANSKAD
PEER-REVIEWED
www.tsv.fi/tunnus

Copyright © 2025 Tekijä & Gaudeamus

Gaudeamus

www.gaudeamus.fi

Kannen ja takasisäkannen taideteokset: Lada Suomenrinne 2025

Kannen suunnittelu: Emmi Kyytsönen

Kartat: Hannu Linkola

KL: 92, 93.5, 32.2 • UDK: 948

ISBN 978-952-345-329-6

Painopaikka: Tallinna Raamatutrükikoja OÜ, Tallinna 2025

Sisällys

Johdanto	11
Kohtaamisten rajapinnoilla 13 • Sanoittamattoman politiikan jäljillä 16 • Kolonialismin määrittelystä 22 • Saamelainen näkökulma 23 • Matkalle valmistautuessa 27 • Suomen saamelaiset ryhmät 1900-luvun alkupuolella 30 • <i>Saamelaisten nimitykset</i> 34	
I Esihistoriasta Suomen autonomian aikaan	37
Lapinkylien aika	39
Saamelaisten ja suomalaisten alkuperä 40 • <i>Eteläisen Suomen saamelaiset</i> 48 • Saamelaisen yhteiskunnan juuret 50 • Kansanperinteen lappalaiset 57 • Siidan muutospainheet 64 • <i>Peura ja poro</i> 71 • <i>Siidan mallit</i> 72 • Saamelaisten käännyttäminen 73 • Mureneva siidajärjestelmä 78 • <i>Kiista saamelaisten historiallisista oikeuksista</i> 84 • Vapaaehtoista vai pakotettua? 87	
Saamelaiset Suomen autonomiassa	91
Saamelaiset talolliset 97 • <i>Vanhakantainen moderni lestadiolaisuus</i> 99 • ”Oma kieli on Jumalan lahja” 102 • Lainsäädäntö ja saamelaisten poronhoito 106 • Saamenmaan kytkeminen Suomeen 111 • <i>Muuttuva ”lappalaisuus”</i> 118	
II Saamelaiset itsenäistyneessä Suomessa 1917–1952	121
Kansallismielisen Suomen vaikutuspiirissä	123
Petsamo Suomen siirtomaana 124 • Tien historia muutoksen tekijänä 130 • <i>Näkymättömät inarinsaamelaiset?</i> 136 • Kolonialismia Koltanmaalla 138 • Julkinen kolttakuva 145 • Suonikylä suojelun kohteena 149 • Väärtisuhteita ja heinävahinkoja 154	
Suomalainen hallinto ja saamelainen erityisryhmä	163
Saamen kieli ja opetus 164 • Tieteellinen kolonialismi 169 • <i>Hautuumaasaaren kaivaukset</i> 172 • ”Lapin kansa jutaa kohti kuolemaansa...” 176 • Suomalaiset saamenystävät 181 • Erityiskohtelulle ei tarvetta 186	
Sota-aika ja jälleenrakennettu Saamenmaa	191
Rintamalla ja rintaman takana 192 • Kotimaan pakolaiset 197 • Paluu kotiseudulle – tai vieraille maalle 204 • Jälleenrakennettu Saamenmaa 212 • Etnopolitiikan ensimmäinen aalto 215 • Koululaitos muutostekijänä 224 • Saamelaisten suomalaiset sukunimet 228 • <i>Vulležat ja Sámmolaččat</i> 235	

III Parantuvat olot, kilpaillut oikeudet 1950- ja 1960-luvuilla	237
Modernisoitumisen aika 1952–1971	239
Maantiet ja elämäntapa 240 • <i>Moottorikelkka ja poronhoito</i> 247 • ”Onko syytä asettaa saamelaiset erikoisasemaan?” 249 • Kuka on saamelainen 255 • <i>Saamelaiset vuonna 1962</i> 259 • Saamen kielen alennustila 260 • <i>Oppinut saamelaisnuoriso</i> 266 • ”Palvelu armeijan kasarmeissa oli kodikasta verrattuna...” 267 • Tekoaltaat ja Sompion saamelaiset 276 • Porotilat ja maa-oikeudet 283 • Tutkimuksen harmaalla alueella 290 • <i>Eettisiä ohjeistuksia</i> 301	
Saamelaiskomiteasta saamelaisvaltuuskuntaan	305
Ajatuksena saamelaisten edustuselin 306 • Vuosi 1970 käännekohtana 314 • Saamelaisvaltuuskunnan synty 322 • <i>Kadonnut delegaatio</i> 330 • <i>Saamelaiset kunnanhallinnossa</i> 332 • Vesipiirirajankäynti kiistan aiheena 333 • <i>Saamelaisten oma poronhoito?</i> 340 • Kouluopetuksen kehitysaskelaita 343	
”Saamelaisrenessanssin” jäljillä	351
Voimaannuttava herääminen 352 • Poroaidoilta radioaaltoille 357 • <i>Leningrad vai Inari</i> 361 • Saamelainen käsityö ja etnopolitiikka 362 • ”Yksi kansa yli rajojen...” 367 • ČSV – <i>iskulause ja tunnusmerkki</i> 374 • Kansainvälistyvä alkuperäiskansa 376	
IV Nykypäivän Saamenmaa	383
Saamelaisuus ylpeyden ja kiistan aiheena	385
Saamen kielilain synty 386 • <i>Inarinsaamen nousu</i> 392 • Saamelaiskäräjien alkuvaiheet 394 • Kulttuuri-itsehallinnon kehitys 402 • Kilpaillut maa-oikeudet 409 • Viipyvät lakiuudistukset 415 • <i>Saamelaiset kotiseutualueen ulkopuolella</i> 441 • Oikeutta kärjäsaleista 444 • Totuus ja sovinto? 448	
Kaikesta päätellen	455
Isäntäajattelun perusteet 456 • Saamelaisten oma rooli 461 • Saamelaiskuvan poliittisuus 470 • Menneisyyden arvot 477	
Viitteet	482
Lähteet ja kirjallisuus	505
Hakemisto	526